Tekniska Museets Vänner under 50 år

Av Håkan Sterky

Stiftelseåret 1930

Föreningen Tekniska Museet, numera Tekniska Museets Vänner, bildades den 27 januari 1930 vid ett sammanträde på Stockholms Handelshögskola. När man tar del av namnlistan över stiftarna och betänker att Tekniska Museet då inte hade någon museilokal kan man 50 år senare konstatera att denna händelse var en märklig manifestation.

På inbjudan av Ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges Industriförbund, Svenska Teknologföreningen och Svenska Uppfinnareföreningen hade ca 200 personer, representerande samhället, tekniken, industrien och affärsvärlden hörsammat kallelsen. Bland de närvarande märktes H K H Kronprinsen Gustaf Adolf, statsminister Lindman, statsråden Lübeck, Lundvik och Beskow. Ordföranden i Samarbetsdelegationen för Tekniska Museet, generaldirektör Fryxell, öppnade sammanträdet och på hans förslag beslöt de närvarande att bilda föreningen. Den under ordförandeskap av Lübeck redan den 9 december 1929 bildade ekonomikommittén utsågs att fungera som interimstyrelse. Den skulle utarbeta och antaga stadgar och vidtaga övriga erforderliga åtgärder. Den 5 februari 1930 hölls ett konstituerande sammanträde med styrelsen som kom att bestå av 25 ledamöter.

Ordförande:
Statsrådet Sven Lübeck

Vice ordförande:
Generaldirektör Gösta Malm

Övriga ledamöter:
Civilingeniör H Albihn
Civilingeniör B Almgren
Intendent T Althin
Fil Dr G Dalén
Överståthållare Henning Elmquist
Kommerseråd Axel F Enström
Undervisningsråd Nils Fredriksson
Generaldirektör K A Fryxell
Direktör Axel Hasselrot
Direktör Helge Hirsch
Bankdirektör Wiking Johnsson
Direktör Ragnar Liljeblad
Direktör Gunnar Magnusson
Civilingeniör Sigurd Nauckhoff
Bankdirektör O Rydbeck
Bruksdisponent Fil Dr Carl Sahlin
Major K V V K Richard Smedberg
Kommerseråd R Sohlman
Ingeniör Chr Sylwan
Landsorganisationens Ordförande Arvid Thorberg
Direktör Sten Westerberg
Dr Sven Winquist
Byrådirektör S E Österberg

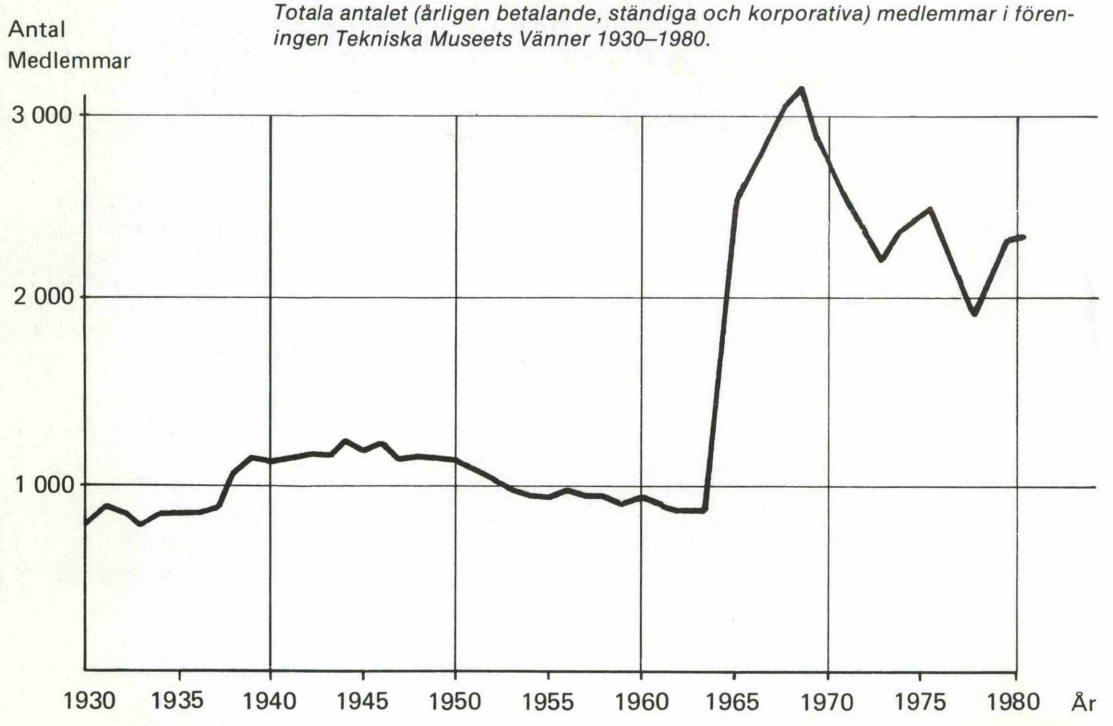
Sekreterare och skattmästare:
Ingeniör Carl-Th Thäberg

En namnförteckning över styrelsens funktionärer 1930–1980 finns på sid 57.

Stadgarnas första paragraf angav i sin kortfattade formulering "Föreningen Tekniska Museet har till ändamål att ekonomiskt stödja och i allmänhet främja Tekniska Museets verksamhet". Förvisso behövde det under uppbyggnad varande museet och dess initiativtagare och ledande kraft, intendent Torsten Althin allt stöd som givas kunde när det gällde de första uppgifterna att samla material och föremål av teknikhistoriskt intresse och att hos en större krets av samhällsmedborgare förankra känslan av ansvar för teknikens betydelse i svensk kulturhistoria.

Under våren 1930 igångsattes en omfattande propaganda för medlemsvärvning. Man vände sig direkt till enskilda personer som kunde tänkas ha intresse för föreningens verksamhet och till dagspressen som ställde sig mycket tillmötesgående och vid upprepade tillfällen införde långa illustrerade artiklar rörande det blivande museet. Sett med nutida ögon kan man med förvåning konstatera att föreningen från början kunde glädja sig åt en god anslutning som vid årets slut omfattade 70 ständiga medlemmar, 739 årligen betalande och 6 korporativa medlemmar. Ett diagram återgivande totala antalet (årligen betalande, ständiga och korporativa) medlemmar återfinnes nedan. Av de influtna medlemsavgifterna beslöt styrelsen att omedelbart överlämna 7 460:– kronor till Tekniska museet att användas till löpande utgifter.

Totala antalet (årligen betalande, ständiga och korporativa) medlemmar i föreningen Tekniska Museets Vänner 1930–1980.

Torsdagen den 23 oktober samma år höll föreningen extra stämma under ordförandeskap av Gösta Malm. Torsten Althin lämnade ett detaljerat meddelande om resultatet av årets föremålsinsamling och framlade de nya idéer som skulle ligga till grund för museets slutliga utformning. H K H Kronprinsen utsågs till hedersordförande, hedersledamöter valdes och ett stort antal personer utsågs som museets stiftare. Filmer visades över bl a Carl Cederströms flygningar över Malmö 1910, en Edisonfonograf senast använd omkring år 1900 spelade, en utfärd företogs till oljekvarnen från 1700-talet vid Valdemarsudde, till Stockholms stads Flyghamn och till museets största magasin i Stockholms Frihamn där två av museets äldsta bilar hölls igång.

1. Föreningen Tekniska museets utflykt till Dannemora gruvor 1932 (se omslagsbildens text). Foto Telegrafbild 1932.

1931 – Föreningen Tekniska Museet – 1938

Minnestavlor

Det faller sig helt naturligt att som en gräns för föreningens verksamhet under en första epok sätta årtalet 1938. Det var nämligen det året, närmare bestämt den 24 mars, som Tekniska museets maskinhall visades för första gången i färdigt skick med föreningens medlemmar som inbjudna.

Åren dessförinnan kan karaktäriseras av de riktlinjer som föreningens styrelse på förslag av museets föreståndare och föreningens sekreterare fastställt nämligen "att diskussionsaftnar med föreningsmedlemmarna

2. Föreningen Tekniska Museets utfärd till Dannemora gruvor 1932. Föreningens ordförande landshövding Sven Lübeck fäster minnestavlan på väggen till den byggnad som från 1728 inrymt Mårten Triewalds ångmaskin. (Foto Tekniska museet)

skulle anordnas för dryftande av frågor, som äga samband med museets insamlingsverksamhet, dess program och andra inre angelägenheter".

Ordinarie årsstämmor hölls enligt stadgarna i mars månad. Den första stämman 1931 hade förlagts till studentkårens, vid Kungl Tekniska Högskolan nyuppförda byggnad och var besökt av inte mindre än ca 450 personer. Även stämmorna 1932–1936 ägde rum i samma lokal. Måhända kan tanken att förlägga mötena till högskolan ha varit att – långt före ämnet teknikhistoria blev ett läroämne på KTH – stimulera teknologer och nyblivna civilingenjörer att inträda som medlemmar av föreningen. Denna idé borde enligt min mening tas upp på nytt när det gäller medlemsvärvning och möjligen utsträckas även till andra av rikets tekniska högskolor.

I årsboken Dædalus finns kortfattade redogörelser för föreningens verksamhet varje år och de har legat till grund för uppgifterna i denna jubileumsskrift. Bland de viktigare händelserna under tiden 1931–1938 bör följande nämnas.

Föredrag hölls av tekn doktor A Palmgren, SKF, över ämnet "Kampen mot friktionen", civilingenjör Sigurd Nauckhoff "Från salpeterlador och krutkvarnar i forna dagar", direktör Tor E Cederholm "Ton och bild", av Stadsfullmäktiges ordförande Johan-Olov Johansson med titeln "Brukspatroner" och av professor Conrad Matschoss "Die Technik in Deutschen Museen". Dessa föredrag illustrerades ofta av diabilder och film.

Museichefen redogjorde enligt stadgarna varje år för "den verksamhet som under nästföregående år bedrivits för främjande av Tekniska Museets syften" och visade då ofta filmer och föremål i anslutning härtill. Så t ex visades ett antal modeller från Christopher Polhems modellkammare utställda å KTH:s bibliotek, ljusbilder från Ramnåsa nedlagda fönsterglasbruk, en film om Billeruds AB, Svenska Brandskyddsföreningens film "Elden är lös" m fl.

En uppgift som föreningen ägnade särskild uppmärksamhet åt var uppsättandet av minnestavlor vid olika teknikhistoriskt intressanta byggnader i landet. Söndagen den 12 juni 1932 hade en utfärd anordnats till Dannemora gruvor, där 1728 Mårten Triewalds atmosfäriska ångmaskin enligt Newcomens system togs i drift. Då föreningens ordförande med några hammarslag fäste på ångmaskinsbyggnadens vägg den vid Österby Bruk av järn ur Dannemora malm gjutna minnestavlan, gavs salut i gruvan med fem skott. Senare samma dag uppsattes en järntavla även vid vårt lands äldsta bevarade vallonsmedja, Herrgårdshammaren, vid Österby Bruk. Utfärder anordnades också till Häfla Övre Bruk, till Wira Bruk och Leufsta Bruk där minnestavlor uppsattes.

Värt att särskilt nämna i det här avsnittet av minnesskriften är årsstämman den 30 mars 1933. I närvaro av hedersordföranden H K H Kronprinsen och ca 375 medlemmar kunde ordföranden meddela att Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse beslutat att på vissa villkor överlämna ett anslag av 2 000 000:– kronor för uppförande av en nybyggnad för museet. Den glädje som medlemmarna och alla som intresserat sig för museitanken då kände är kanske än lättare att förstå av dem, som liksom författaren, under årtionden i museets och vänföreningens styrelser deltagit i debatter, förslag, ansökningar och andra åtgärder i de ständigt återkommande byggnadsfrågorna.

1939 – Föreningen Tekniska Museet – 1964

Porträtt och medaljonger

Varje år har Tekniska museets årsbok innehållit en kortfattad översikt över verksamheten inom Föreningen Tekniska Museet. Där kan man läsa hur föreningens styrelse försökt följa traditionerna från de första tio åren men också hur den inom stadgarnas vida ram tagit upp nya ämnen och trevliga uppslag för att gagna museet och stimulera medlemmarna. Märkligt är att aktiviteterna inom föreningen inte tycks ha minskat eller förändrats under det andra världskrigets sex svåra år.

Vid flera av föreningens möten hölls under perioden föredrag om berömda svenska naturvetare, tekniker eller företagsledare, varvid välvilliga givare till museet överlämnade porträtt, medaljonger, exemplar av äldre maskiner, eller modeller av sådana.

Så överlämnades t ex 1940 en av fil dr Martin Wiberg konstruerad maskin för uträkning och tryckning av logaritmer m m. Vid höstmötet 1941 var medlemmarna samlade till en "Polhemsafton", varvid föreningen till museet överlämnade en kopia av det äldsta kända porträttet av Polhem. Samtidigt skänkte ingenjör och fru Seth Polheimer och deras son ingenjör Cristopher Polheimer en promenadkäpp och en snusdosa av silver som enligt familjetraditionen tillhört anfadern. Museiföreståndaren skildrade i ett föredrag "Trollkarlen på Stjernsund" Polhems tekniska arbeten och industrianläggningen i Dalarna och erinrade om att museet ägde ett stort antal originalföremål från hans tid.

Efter ett föredrag våren 1943 av direktör Hemming Johansson "Glimtar från den svenska telefonens barndoms- och ungdomsår" överlämnade han två porträttmedaljonger över L M Ericsson och H T Cedergren. Samma år på hösten samlades föreningen i "L M Ericssons minnesrum", Hantverkshuset, Thulegatan 17 i Stockholm. Denna byggnad ägdes av Telefon AB L M Ericsson, som låtit inreda minnesrummet, innehållande en förnämlig och tidstypisk uppsättning med möbler från Lars Magnus Ericssons tid samt en värdefull och intressant samling telefonhistoriskt material. Detta minnesrum har nu efter ett omfattande och svårt konstnärligt och skickligt hantverksarbete flyttats till Telemuseum.

Vid årsmötet 1946 överlämnade kommerserådet Ragnar Sohlman till museet en porträttmedaljong över Alfred Nobel, ett värdefullt tillskott till den – tyvärr nu nedtagna – samlingen av porträtt över svensk tekniks stormän och pionjärer. Året därpå fick museet vid föreningens årsmöte mottaga en porträttmedaljong över Oscar Carlson, grundare av Stockholms Superfosfat Fabriks Aktiebolag. En annan storman inom svensk industri Torbern Bergman, hyllades 1949 under ett möte tillsammans med Sveriges Vattenfabrikers Riksförbund genom att en replik av det medaljongporträtt, som Sergel utfört av Torbern Bergman, överlämnades till museet.

Vid årsmötet 1954 höll professor Erik Rudberg ett minnestal över Johan August Brinell varefter Aktiebolaget Alpha genom direktör Nils Kallerman överlämnade en porträttmedaljong över Brinell och den äldsta brinellpressen. 1959 blev det järnverksbyggaren och uppfinnaren C G Wittenströms tur att ihågkommas genom att en replik av den porträttmedaljong över honom, som finns uppsatt i Domnarfvets Jernverk, överlämnades

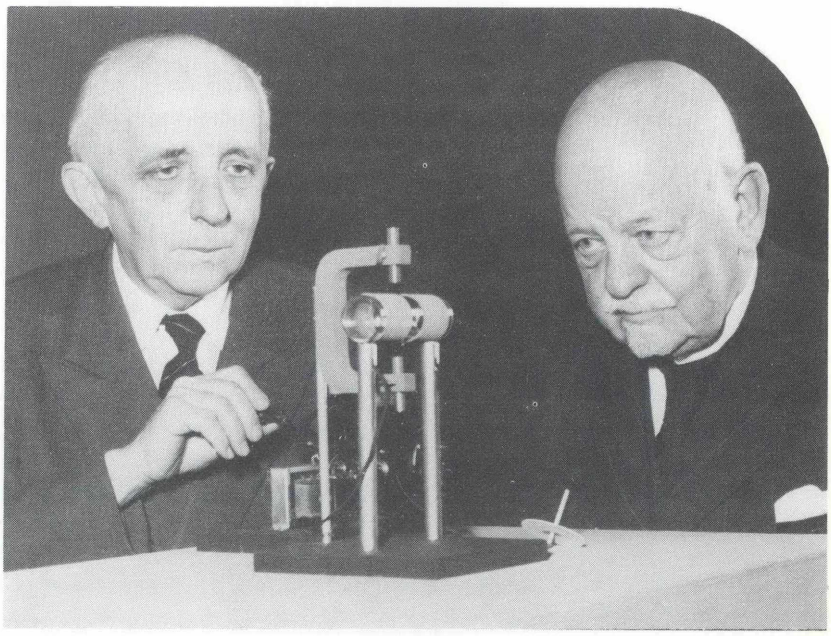
från Stora Kopparbergs Bergslags AB av direktör Sixten Wohlfart.

Över en av initiativtagarna till museet och museistyrelsens ordförande 1936–1940 kommerserådet Axel F Enström hade Ingenjörsvetenskapsakademien låtit utföra ett medaljongporträtt som överlämnades till museet vid årsmötet 1961.

Under här aktuella period kom vänföreningens verksamhet att i mycket hög grad påverkas av Torsten Althins uppslagsrikedom, skicklighet, uppoffrande och hängivna arbete mot de mål han en gång uppställt för sig, att skapa ett svenskt centralt tekniskt museum. Även vänföreningens aktiviteter under olika ordföranden färgades av hans idéer och framsynthet. Det skulle bli alltför omfattande att kronologiskt redogöra för vad som hände under hans tid. Men låt mig dock stanna vid några märkligare insatser.

Museets järngruva visades 1938 och dess avdelning för svensk stenkolsbrytning invigdes 1939. Avdelningen för järnets manufakturering blev färdig 1942 och museets avdelning för bryggeri och mineralvatten 1949. ”När elektrotekniken var ung” behandlades i ett föredrag, likaledes en exposé över ”vattenhjul och turbiner under 500 år”. Filmer visades t ex om chokladtillverkning vid Svenska Chokladfabriks AB Cloetta, fönsterglasblåsning vid Gullaskruf och konsten att göra handgjort papper vid Ösjöfors.

3. Professor Gösta Bodman och civilingenjör Torsten Wilner utförde intressanta demonstrationer och experiment vid många av föreningens sammankomster. (Foto Tekniska museet)

Studiebesök gjordes vid ASEAs museum och i svenska Metallverkens arkiv i Västerås, AB Stockholms Bryggeriers Museum vid Hornsberg, L M Ericssons anläggning i Midsommarkransen och Tobaksmonopolets nyinrättade museum.

Bland föredragen må nämnas ett om Helge Palmcrantz' kulsprutekonstruktion och slåttermaskin, ett om The Henry Ford Museum and Greenfield Village i Dearbom, USA, ett med titeln "Jorden runt via SAS Polarroute", ett över ämnet "Industriprodukter från havets djup", ett om "Kepler, Newton och Lunik" och slutligen ett med titeln "Från optisk telegraf till telekommunikation med rymdsatelliter".

Av stort intresse, inte minst för de yngre föreningsmedlemmarna, var de demonstrationer och experiment som under flera sammankomster utfördes av professor Gösta Bodman och civilingenjör Torsten Wilner. Den senare blev en mycket framgångsrik skapare och uppskattad förevisare av museets Atomarium.

Den 24 november 1961 högtidlighöll föreningen, Kungl. Vetenskapsakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska Teknologföreningen, Svenska Uppfinnareföreningen och Stora Kopparbergs Bergslags AB i museets minneshall trehundraårsminnet av Christopher Polhems födelse den 18 december 1661. Antalet deltagare var närmare 500 och sammankomsten blev mycket lyckad och minnesvärd.

Påföljande år samlades vänföreningen kring minnet av 1800-talets störste svenske mekanist – John Ericsson – på hundraårsdagen av striden vid Hampton Roads. Ordföranden erinrade i ett tal om att det fanns påfallande likheter mellan Christopher Polhem och John Ericsson. Båda var typiska representanter för sin tids ingenjörstänkande och rastlösa arbetsmyror. Den ene gjorde sina främsta insatser i sitt fädernesland, den andre i främmande land, i England och Nordamerika. Båda sysslade bland mycket annat även med krigiska uppfinningar – Polhem för den unge Karl den tolfte, Ericsson för den nyvalde presidenten Abraham Lincoln.

En minnesutställning över John Ericsson hade ordnats på museet med ekonomiskt stöd av Sveriges Mekanförbund och en film "John Ericsson – segraren vid Hampton Roads" presenterades. Bland deltagare och gäster märktes bl a Förenta Staternas ambassadör Mr Graham Parsons, som höll ett anförande, och fru Carola Goldkuhl, som i en bok givit ett utmärkt bidrag till kännedomen om John Ericsson, hennes avlägsne släkting.

Det förefaller mig vara ett bra uppslag, ja nära nog en bjudande plikt för föreningen att vid lämpliga tidpunkter ordna minneshögtidligheter, då jämna femtio- eller hundratals år förflutit sedan framstående in- eller utländska vetenskapsmän, tekniker, uppfinnare eller industriledare föddes, dog eller gjorde särskilda insatser. Tekniska museet har förnämliga lokaler för tillfälliga utställningar i Teknorama, en stor hörsal och goda organisatörer av sådana sammankomster. Tidpunkterna bör väljas i samverkan med akademier och sammanslutningar, som ofta brukar hugfästa sådana händelser genom prägling av minnesmedaljer.

Vid en sammankomst den 19 juni 1962 hyllades Torsten Althin med anledning av hans förestående avgång som chef för Tekniska museet. Med medel som insamlats av föreningens ledamöter hade en porträttme-

daljong över honom utformats av konstnären Léo Holmgren. Denna och avgjutningar i brons överlämnades senare, dels till museet dels till Torsten Althin, som också tillsammans med fru Sigrid Althin fick mottaga andra gåvor. Museistyrelsens ordförande, dr Gunnar Sundblad, överlämnade museets plakett i guld till Torsten som också jämte Sigrid Althin valdes till hedersledamöter i föreningen. Att dessa hyllningar och den följande minnesfesten uppskattades av föremålet självt framgår av ett brev som författaren av denna artikel mottog från honom:

Stockholm den 21 juni 1962.

"Käre Vän,

Ett omsorgsfullt genomtänkt och väl regisserat program låg till grund för avskedsaftonen den 19 juni. En ström av uppskattande ord och vänliga tankar kom då Sigrid och mig till del i rikt mått och just i den byggnad som från grunden till taket i alla avseenden varit vårt hem under 28 år, fyllda av hårt men glädjefyllt arbete i ingeniörskonstens tjänst.

För Ditt initiativ och för all den omtanke som Du personligen ägnat åt att göra kvällen till Sigrids och min mest minnesvärda stund under de 38 åren som chefspar på Tekniska Museet är vi Dig oändligt tacksamma. Den heder som bevisats mig sätter jag stort värde på, och de gåvor vi personligen fick mottaga skall alltid erinra oss om våra trogna vänner som ständigt slutit upp kring museitanken och hjälpt oss i våra strävanden.

Jag ber också att genom Dig få vårt varma tack framfört till styrelsen för Föreningen Tekniska Museet och till museiföreningens medlemmar när de mötas härnäst.

Vi säger inte adjö, men väl – på återseende.

Tillgivne
Torsten Althin"

1963 – Tekniska Museets Vänner – 1973

Nytt namn, reviderade stadgar, Teknorama

Det finns flera skäl för att begränsa detta avsnitt av föreningens historia till året 1973. Det främsta är att föreningen var särskilt engagerad i förberedelserna för och genomförandet av Tekniska museets femtioårsjubileum. Men den fick också ny sekreterare, medlemsantalet mer än tredubblades och föreningen kunde på grund härav väsentligen öka sina bidrag till Tekniska museet.

Vid ett sammanträde den 17 april 1963 beslöt styrelsen att företaga en översyn av föreningens stadgar. De nya stadgarna godkändes av styrelsen den 4 december och fastställdes av årsstämman den 28 april 1964. Året därpå den 27 april 1965 gjordes ytterligare några ändringar. De nya stadgarna innebar att Föreningen Tekniska Museet ändrade namn till Tekniska Museets Vänner (TMV) och att stadgarnas § 4 fick följande formulering: ''Föreningens styrelse har sitt säte i Stockholm och består av minst 20, högst 30 ledamöter. Två av styrelsens ledamöter utses av styrelsen för Stiftelsen Tekniska Museet, övriga väljs av ordinarie stämman för en tid av tre år. Till styrelsens och föreningens ordförande väljer stämman en av de av föreningen valda ledamöterna. Styrelsen utser inom sig vice ordförande och skattmästare. Museidirektören är föreningens sekreterare.''

I övrigt var ändringarna av redaktionell art. Enligt denna stadgebestämmelse inträdde vid årsstämman 1964 museidirektören Sigvard Strandh som föreningens sekreterare och civilingenjör Oskar Åkerman utsågs till skattmästare. Praxis har sedan detta år varit att ordföranden i Stiftelsen Tekniska Museet utsetts till vice ordförande i föreningen Tekniska Museets Vänner.

Under 1963 startade styrelsen bland annat på förslag av Birger Kock och Sven A Hansson en stort upplagd ''drive'' i syfte att försöka vinna fler medlemmar. Ett upprop undertecknat av Gunnar Sundblad, ordförande i Stiftelsen Tekniska Museet och Håkan Sterky, ordförande i föreningen Tekniska Museets Vänner utsändes till olika ingenjörsorganisationer, näringslivets sammanslutningar, företag och enskilda. Man hoppades på välvillig medverkan av adressaterna, exempelvis genom personlig påverkan av lämpliga kandidater till medlemskap. Författaren Sten Söderberg höll ett anförande under rubriken ''VAD MENAS här i Sverige med KULTUR'' i Sveriges Radios kulturprogram OBS! den 29 januari 1964. Man använde också slagordet ''Hatten av för det förgångna – rocken av för framtiden'' i den fleråriga kampanjen för Tekniska Museet och Tekniska Museets Vänner och resultatet uteblev inte heller. Det framgår tydligt av kurvorna över medlemskapets förändringar på sid 40.

En stor händelse i museets och vänföreningens historia var också invigningen av museets nya utställnings- och kongressbyggnad, Teknorama, den 15 januari 1965. Programmet var rikhaltigt och omväxlande och återges därför här intill då det på ett utmärkt sätt vittnar om den feststämning i bästa teknologanda som verkligen uppnåddes denna kväll.

PROGRAM

Klockan	Händer
1920	*KTH Promenadorquester* musicerar.
1930	Ni anländer och känner Er genast välkomnade. Stora lotteriköpet börjar.
	Drinkar och cocktailkanapéer serveras av flygvärdinnor. Detta sker innanför entrén till stora salen. Därefter spridom Er — Tack.
OBS	Ni har då redan i Entréhallen varit med om att inviga Teknorama. Barerna har öppnats.
2000	*Börjar dansen.* Bengt Bergströms orkester spelar. Twistande par på sydöstra delen av dansgolvet. Övriga ej SÅ danslystna sightseeing. Se konstutställningen i övre våningen, beskåda Hörsalen och pröva gärna vårt nyförvärv — testcykeln!
	KTH Charlestonebalett — Teknoramska turer.
2100	*The Bettlers* spelar Lottköps-shake. Stora lottrushen. Filmer — musik — balett m m i Hörsalen. Dans — sällskapsliv — avkoppling i övre våningen och i Hörsalen pågår. Lotter köps.
2200	Börjar kvällens *enkla måltid* vid måltidsautomaten. Hungriga först, övriga bidar tiden dansande eller seende sig omkring. Ni får se folieemballerade flickor och andra flickor med choklad i.
2230	*Lotteridragning* om lotterna är slutsålda.
2315	*Sigge Fürst håller Stor Festauktion.* Solventa ropare får kredit.
2345	*Lotteridragning* då alla lotter nu bör vara slutsålda.
0030	*Godnattvals.*
0100	Alla i färd med hemfärd tänkande: »På Teknorama skall jag ordna min nästa utställning, kongress, konferens, bankett o. s. v.»

Vi förbehåller oss rätten att helt stuva om detta program. (Kanske lotteridragningen blir redan kl 2130.)

4. Program vid Teknoramas invigning 1965.

Bland de övriga händelser och aktiviteter inom vänföreningen som ägde rum under perioden 1963–1973 kan följande nämnas. På initiativ av Tekniska museet och tidskriften Industria hade Rikstävlingen Unga Forskare, efter modell från den amerikanska Science Fairs, inrättats och de årliga utdelningarna av priser till ungdomarna ägde ofta rum i samband med föreningens möten.

Vid årsstämman 1964 överlämnade tekn dr Ingvar Jung, STAL-LAVAL ett exemplar av gasturbinmotorn "Dovern" till museets flyghistoriska samlingar. Direktör Curt Nicolin, ASEA, höll ett uppskattat föredrag om det utvecklingsarbete som ledde fram till Dovern, den första svenska flygande reamotorn. Den 27 september 1965 återinvigdes Ösjöfors handpappersbruk i Rumskulla, Kalmar län, efter en restaurering under ledning av Rumskulla Hembygdsförening. Antalet deltagare, de flesta från trakten, uppgick till ca 1 500 personer. "Vården av kulturminnesmärken inom teknik- och industrihistoria" var föremål för föredrag av disponenten Sture Sjöstedt och intendent Curt Östberg inom Fiskeby AB vid ett höstmöte 1966.

Årsstämman 1967 var förlagd till Vira Klingsmedja i Roslagen, dit deltagarna den 22 april avreste med buss i en svår storm med snö och kyla. Höstmötet samma år var utformat som en minnesafton med anledning av att hundra år förflutit sedan Alfred Nobel erhöll de första patenten på dynamiten. Minnesaftonen "Dynamiten – ett sekel" hade anordnats av föreningen i samverkan med Ingenjörsvetenskapsakademien och Nobelstiftelsen. Nitro Nobel-medaljen utdelades av professor Carl Hugo Johansson, ordförande i Stiftelsen Svensk Detonikforskning, till två svenska och två utländska forskare.

"Nasafjäll – det stora svenska 1600-talsäventyret att bryta och förädla silver i lappmarken" behandlades i ett föredrag av docenten Gunnar Ahlström vid årsstämman 1968. Till en extra sammankomst i maj samma år hade man förvärvat en utländsk expert, Mr Kenneth Hudson, Senior Lecturer vid Bath University, som föreläste över "Industrial Archaeology" och gav en överblick över de ansträngningar som gjordes i England för att inventera teknikhistoriska monument av skilda slag. I anslutning härtill meddelade fil lic Marie Nisser och arkitekt Gunnar Sillén att man planerade motsvarande åtgärder i Sverige.

På Teknorama i november 1969 höll författaren Sten Söderberg ett kåseri om Gustaf Daléns uppfinningar under titeln "Än lyser hans ljus", en minnesutställning hade anordnats och museet fick mottaga en Daléns klippapparat. Vid årsstämman 1970 högtidlighölls 150 års minnet av Hans Christian Örsteds upptäckt av elektromagnetism i ett livligt uppskattat föredrag av professor Stig Ekelöf. Höstmötet hade förlagts till "Pripporama" där gästerna trakterades med en kavalkad över ölets kulturhistoria, fick se en supervid film "Törst" och utspisades med företagets produkter med tilltugg.

Redan 1971 togs ett initiativ i syfte att möta ungdomens intresse för teknik och dess historia genom bildandet av en Tekniska museets Juniorförening. Liksom TMV anordnade den bl a ett flertal studiebesök t ex till Bromma flygsimulator, Kaknästornet och tunnlarna under Stockholm. 1976 blev föreningen självständig med namnet Tekniska museets Ungdomsförening, TUF.

Styrelsen hade konstaterat att allt flera personer börjat ägna sig åt att restaurera veteranbilar, bussar, spårvagnar, ånglok, skärgårdsbåtar och andra äldre trafikmedel. Denna hobbyverksamhet belystes 1972 av ett antal föredragshållare för olika specialområden: varmluftsballonger, veteranbilar, ångbåtar, museijärnvägar och museispårvägar.

5. Från Tekniska museets Vänners höstmöte 1972. Föreningens ordförande generaldirektör Håkan Sterky, museidirektör Sigvard Strandh, föreningens hedersledamot tekn dr Marcus Wallenberg, direktör Bengt Wijkman och direktör Gösta Nilsson vice ordförande i föreningen och ordförande i styrelsen för Stiftelsen Tekniska museet. (Foto Tekniska museet)

Vid eftersitsen efter detta möte väcktes idén att söka genomföra en upptäcktsresa i teknikens historia under den uppmärksammade rubriken "Extravaganza". Enligt Websters Unabridged Dictionary betyder detta ord: "a lavish or spectacular show or event . . . an effusion or burst of activity that captures or helds one's attention". Det användes vid en tillställning som anordnades i orten Crich i England varje år, då tiotusentals besökare samlades i ett stenbrott och fick uppleva ett besök i gången tid.

Den första svenska Extravaganzaresan anordnades av vänföreningen och ett tiotal hobbyklubbar, som ställde upp med många entusiastiska medarbetare under ledning av föreningens sekreterare, museidirektören Sigvard Strandh. Den blev en stor succé då 600 biljetter slutsåldes på knappt två timmar. Året därpå, 1973 upprepades resan med 1 200 deltagare, som kunde välja att börja resan från Stockholm antingen med ånglokdrivet järnvägståg till Stålboga eller med ångbåten Blidösund till Mariefred. Besöken omfattade färd med extratåg på den smalspåriga banan Östra Sörmlands Järnväg (Ö SLJ) eller rundresa med s/s Ejdern vid Mariefred, färd med veteranbilar eller spårvagnar vid Malmköping samt ballonguppstigningar från Malmahed. Återresan till Stockholm företogs med bil i stället för tåg respektive tåg i stället för båt.

Vid höstmötet 1972 berättade landets första hallåmän Einar Malmgren och Hjalmar Carlsson minnen från rundradioförsökssändningar 50 år tidigare eller 1922 och illustrerade dessa med ljud, bild och film. Sven Jerring, Sveriges mest kända hallåman, fick ett särskilt hyllningstelegram. Detta möte fick ett extra högtidligt inslag då det meddelades att tekn dr Marcus Wallenberg hade avgått efter 30 års ledamotskap i museistiftelsens styrelse. På TMV-styrelsens förslag utsåg mötet enhälligt doktor Wallenberg till hedersledamot av föreningen och han tilldelades också genom stiftelsens ordförande, direktör Gösta Nilsson, museets plakett i guld. I sitt svarstal framförde dr Wallenberg sin tacksamhet för museistiftelsens utmärkelse samt för kallelsen till hedersledamot av TMV. I det mycket intressanta och uppskattade anförandet berörde dr Wallenberg bl a den snabba omvälvning som tekniken medfört i våra produktionsprocesser och behovet av folk med teknisk fantasi och lust att fortsätta de snabba framstegen inom svensk industri. Han framhöll i sammanhanget Tekniska museets uppgift att historiskt belysa denna tekniska och industriella utveckling samt underströk betydelsen av att uppmuntra intresset för teknik framförallt hos ungdomen. Denna visionella maning borde ofta upprepas.

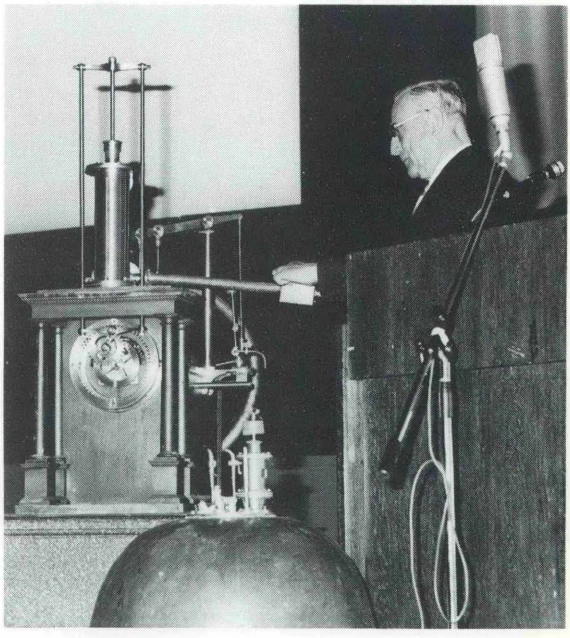
Vid 1973 års stämma höll Anders Franzén, Dr Sc, en intressant föreläsning om "Regalskeppet Wasa". Under höstmötet 1973 var det "öppet hus" med luciaglögg, visningar, upptåg och dans till "maskinmusik". Dolda skatter ur museets samlingar visades av Gunnar Pipping och arkivet med stora samlingar av böcker, handlingar, katalogmaterial och fotografier visades av Inga-Britta Sandqvist. Så följde en bildkavalkad med ljudillustrationer från Tekniska museets Extravaganzor – resor med ångtåg, ångbåtar, veteranbilar, -bussar och -spårvagnar, ballonger m m. Vid årsmötet 1974 kåserade Per Olov Sundman "Kring Ingenjör Andrées luftfärd".

1974 – Tekniska Museets Vänner – 1980

Två jubiléer – Telemuseum

Den period av föreningens Tekniska museets Vänner femtioårshistoria som här till slut skall skildras omfattar ett flertal händelser av stor betydelse för såväl Tekniska museet som föreningen. Museet fyllde 50 år 1974, vänföreningen följde efter med sitt halvsekeljubileum 1980 och museet utvidgades väsentligt i och med att Telemuseum knöts närmare till Tekniska museet.

Förberedelser för firandet av Tekniska museets femtioårsjubileum började redan 1973. I jubileumskommittén, som leddes av museistiftelsens ordförande Gösta Nilsson, deltog från vänföreningen dess ordförande, Håkan Sterky, och självfallet museidirektören Sigvard Strandh på vars axlar huvudansvaret vilade. Festligheterna varade i dagarna tre, den 12–14 september 1974, och finnas utförligt skildrade i ord och bild i 1974 års utgåva av Daedalus. Föreningen överlämnade genom sin ordförande den s k Edelcrantzska ångmaskinen, som restaurerats på föreningens bekostnad och som deponerades i museets vård av Kungl Vetenskapsakademien. Den 14 september hade Vännerna ordnat en Jubel-Extravaganza på Gärdet med en publik som polisen uppskattade till ca 50 000 personer och på kvällen deltog ca 600 TM-Vänner i en jubileumsfest på Teknorama. Klubbmästaren Sven Härnström sökte med olika grad av framgång hålla ordning och leda allsång ifrån en ballonggondol upphängd i Teknoramasalens tak. Sent skall deltagarna i dessa omfattande aktiviteter och glada upptåg glömma den stämning och trivsel som rådde kring och i Tekniska museet under jubileumsdagarna.

6. Vid Tekniska museets 50-årsjubileum 1974 överlämnade TMV:s ordförande generaldirektör Håkan Sterky den s k Edelcrantzska ångmaskinen som deposition från Kungl Vetenskapsakademien. (Foto Tekniska museet)

Därefter inträdde en period av lugnare verksamhet. Vid årsstämman 1975 på Teknorama visade general Nils Söderberg Kungl Svenska Aeroklubbens jubileumsutställning "Flyg 75" och den s k "Bryggarkärran" till vars renovering TMV bidragit. Den 7 juni samma år hade TMV organiserat en utfärd för hela familjen med Sveriges längsta och – i mångas mening – vackraste museijärnväg Uppsala – Faringe. 140 passagerare färdades med det gamla nyrestaurerade ångtåget den 33 km långa banan och kunde under picknicken i Faringe också beskåda varmluftsballongen Ruth. Samma års höst gjorde föreningen en utfärd med buss till Svenska Spårvägssällskapets museibana i Malmköping och ledamöterna var inbjudna till invigningen av utställningen "Alfred Nobel Vetenskapsman och Ingenjör".

Men så kom en ny viktig händelse i blickpunkten. På programmet för höstmötet 1975 stod en "förhandstitt" på Nya Telemuseum. Redan under mitten av 1960-talet blev Televerket tvunget att försöka finna nya lokaler

7. Jubelextravaganza på Gärdet, arrangerad av Tekniska museets Vänner och Tekniska museet vid museets 50-årsjubileum 1974. (Foto Tekniska museet)

för sitt telemuseum som från och med början av tjugotalet varit förlagt till ett hus vid Malmskillnadsgatan och sedermera, sedan 1937, varit inrymt i ett gårdshus till Östermalms telefonstation vid Karlaplan. Denna automatiska telefonstation behövde utvidgas och enda praktiskt ekonomiska lösningen var att flytta bort telemuseet. Situationen blev föremål för flera utredningar och olika förslag till lokalisering framkom; bl a en förläggning till Kaknästornet (ej långt från Tekniska museet) och en förflyttnig till Televerkets nyförvärvade område i Farsta. Emellertid förelåg en annan lösning eller ett samgående med Tekniska museet som även omfattade det s k Norra Stallet. Detta var ännu outnyttjat och skulle om vissa villkor uppfylldes kunna ombyggas till en lämplig byggnad för ett nytt telemuseum, som ju liksom Tekniska museet är ett "riksmuseum". Det blev för mig som chef för Televerket och medlem av museistyrelsen en minnesvärd händelse, då jag under mitt sista sammanträde med telestyrelsen den 7 december 1965 före inträdet i pensionsåldern kunde besluta att telemuseet skulle förläggas till Tekniska museets område sedan överenskommelse härom träffats mellan parterna. Sedan vidtog en lång och besvärlig om- och uppbyggnadsperiod innan första hälften, omfattande telegraf och telefon (nedre våningen), av nya Telemuseum kunde invigas den 17 december 1975 av kommunikationsministern, Bengt Norling. I sitt tal hyllade statsrådet särskilt civilingenjör Einar Malmgren för dennes mångåriga och värdefulla insatser för telekommunikationernas kulturhistoria som skapare av Telemuseum och överlämnade till honom medaljen Illis Quorum. Sedan skulle det dröja ytterligare drygt tre år innan övervåningen omfattande radioteknik kunde invigas den 1 mars 1979. Vänföreningen har i Telemuseum med dess rika, för att inte säga världsunika, samlingar av teletekniska apparater och system fått stora möjligheter att studera den snabba utvecklingen inom telekommunikationerna och kan dessutom glädja sig åt att få besöka Telefonaktiebolagets LM Ericsson från fastigheten vid Thulegatan flyttade och återuppbyggda Lars Magnus Ericssons Minnesrum liksom även en rekonstruktion av Telestyrelsen sessionsrum i den nu rivna fastigheten vid Brunkebergstorg.

Med 1976 års ingång återupptogs tidigare studiebesök inom Sverige men de utökades också med studieresor till England och Tyskland. Under en vecka, 22 maj till 1 juni 1976, besöktes ett flertal museer i Sydengland och London. I Bucklers Hard tittade man på ett museum med minnen från det varv, som på sin tid byggde en del av lord Nelsons flotta och i Beaulieu på National Motor Museum. På programmet fanns även ett besök i London Transports "depots", Royal Airforce Museum i Hendon och Whitechapel Bell Foundry, Londons äldsta fungerande industri grundad 1570 samt The Musical Museum i Brentford med en fantastisk samling mekaniska instrument. Nästa utlandsresa med början den 1 maj 1978 hade München som mål. Huvuddelen av besöket ägnades naturligen Deutsches Museum vars rika samlingar specialvisades. Dit anlände också under besöket veteranbilar från Europas alla hörn för att hedra världens första körbara bil, Benz 1885. I programmet ingick också besök vid Stadtmuseum, Neue och Alte Pinakothec samt Freilichtmuseum söder om München. Båda dessa resor blev uppenbarligen stora framgångar då de vidgade deltagarnas uppfattning om andra länders insatser för att

bevara teknikminnen av kulturhistoriskt intresse.

Hemma i Sverige fortsatte föreningen med besök på olika systerinstitutioners museer. Så besöktes Musikhistoriska museet, Prippbryggeriernas museum "Pripporama" och Kriminaltekniska museet under 1977. Nästa år blev Kungl Vetenskapsakademiens Berzeliusmuseum föremål för en specialvisning under ledning av förste intendent Gunnar Pipping på Tekniska museet. "Wasa från insidan" var föremål för en grundlig och åskådlig visning av intendenten Åke Kvarning på Wasavarvet.

Vänföreningen var inbjuden till öppnandet den 23 september 1977 i Teknorama av utställningen "100 år med inspelat ljud" vid vars tillkomst intendenten Gert Ekström och TMV:s klubbmästare Sven Härnström medverkat. Publikanslutningen vid detta tillfälle var så stor att på mångas begäran en specialvisning senare fick anordnas. Under våren 1979 avreste en busslast medlemmar till Södertälje för att där besöka Saab-Scanias bilmuseum. I maj 1980 ordnades en utflykt till Järnvägsmuseum i Gävle och en visning av den nyöppnade utställningen "Hej Dator" på Tekniska museet.

Så blev det till slut vänföreningens tur att fira halvsekeljubileum. Det skedde vid en Jubileumsfest i Maskinhallen och på Telemuseum den 5 december 1980. Efter hälsningsanförande av föreningens ordförande direktör Olle Franzén talade museistiftelsens ordförande direktör Göran Philipson över ämnet "Tekniska museet inför 1980-talet". En utställning "TMV – 50 år" kunde beses och de danslystna kunde motionera med musik från Nostalgoteket. Författaren av denna historik utsågs till vänföreningens hedersledamot och kunde i ett kort tal locka fram en del händelser ur sitt minnes skattkammare och därmed ge uttryck för sin djupt kända tacksamhet till medarbetare och kamrater under den tid han tillhört TMV-vännerna.

Slutord

För ett museum som för sin verksamhet vid sidan av tilldelade statsanslag är beroende av ekonomiskt stöd från utomstående företag och institutioner är det utan tvivel en trygghetskänsla att kunna samla intressenter och välgörare i en särskild förening. Att bilda en sådan var den bärande tanken när Föreningen Tekniska Museet kom till 1930. Dess verksamhet, som här i korthet skildrats, bär syn för sägen att stiftarnas framsynthet gått i uppfyllelse. Styrelseledamöter och museitjänstemän har med växlande framgång ägnat tid och krafter åt att uppfylla de mål som återfinns i stadgarnas § 1 "Tekniska Museets Vänner är en förening som har till ändamål att genom ekonomiskt stöd och andra medel främja Tekniska Museets verksamhet".

Även om jag här kan meddela att föreningen Tekniska Museets Vänner under sina femtio år kunnat lämna museet ett ekonomiskt stöd på ungefär 1 400 000 kronor (i löpande penningvärde) är det inte detta som jag tror är det väsentliga. Nej det är föreningens och dess medlemmars plikt

och nöje att genom olika uppslag, aktiviteter och personliga insatser stödja museet i dess målsättning som betyder mera. Sveriges tekniska utveckling och dess företags framsteg har betytt, betyder och kommer att betyda mycket för landets kultur och framtid. Utan personliga, helhjärtade insatser inom teknik- och industrihistoria skulle oersättliga värden gå förlorade. Så får ej ske. Jag uttrycker min varma förhoppning, ja förvissning att Tekniska Museets Vänner alltid skall ha denna vakthållning och målsättning för ögonen. Jag upprepar maningsorden "Hats off for the past, coats off for the future".

Styrelsefunktionärer 1930–1980

År	*Ordförande*	*V Ordförande*	*Sekreterare och skattmästare*
1930–35	Sven Lübeck	Gösta Malm	Carl-Th Thäberg
1936	Sven Lübeck	Gösta Malm	Torsten Althin
1937	Sven Lübeck	Nils Fredriksson	Torsten Althin Fredrik Adelsköld
1938–40	Sven Lübeck	Nils Fredriksson	Fredrik Adelsköld
1941–42	Helge Ericson	Nils Fredriksson	Fredrik Adelsköld
1943–46	Nils Fredriksson	Sten Westerberg	Fredrik Adelsköld
1947	Nils Fredriksson	Sten Westerberg	Bengt Nauckhoff
1948–56	Sten Westerberg	S E Österberg	Bengt Nauckhoff
1957	Gunnar Sundblad	S E Österberg	Bengt Nauckhoff
1958–59	Gunnar Sundblad	S E Österberg	Sven A Hansson
1960–62	Håkan Sterky	S E Österberg	Sven A Hansson
1963	Håkan Sterky	Hugo Edström	Sven A Hansson
1964	Håkan Sterky	Hugo Edström	Sigvard Strandh

			Sekreterare	*Skattmästare*
1965–71	Håkan Sterky	Hugo Edström	Sigvard Strandh	Oskar Åkerman
1972–73	Håkan Sterky	Gösta Nilsson	Sigvard Strandh	Oskar Åkerman
1974	Håkan Sterky	Gösta Nilsson	Sigvard Strandh	Björn-Eric Lindh
1975–76	Håkan Sterky	Gösta Nilsson	Sigvard Strandh	Björn-Eric Lindh
1976–78	Olle Franzén	Göran Philipson	Sigvard Strandh	Björn-Eric Lindh
1979–80	Olle Franzén	Göran Philipson	Inga-Britta Sandqvist	Björn-Eric Lindh